

NHỮNG GIÁ TRỊ SÁNG TẠO TRONG THIẾT KẾ KIẾN TRÚC CỦA KTS. ZAHA HADID QUA CÁC CÔNG TRÌNH

Trần Giang Nam^{a,*}

^a*Khoa Kiến trúc và Quy hoạch, Trường Đại học Xây dựng Hà Nội,
55 đường Giải Phóng, quận Hai Bà Trưng, Hà Nội, Việt Nam*

Nhận ngày 06/10/2022, Sửa xong 27/10/2022, Chấp nhận đăng 30/10/2022

Tóm tắt

Nghiên cứu các bản vẽ thiết kế kiến trúc và công trình thực tế của KTS. Zaha Hadid giúp tiếp thu được nhiều giá trị cho hoạt động sáng tác kiến trúc của người thiết kế. Những bản vẽ kiến trúc thể hiện tác phẩm nghệ thuật thực sự với tinh thần tiên phong, đổi mới, sáng tạo, tâm huyết, đã mang lại những công trình kiến trúc mới mẻ, lôi cuốn, ấn tượng. Đồng thời những bản vẽ và các công trình thực tế này cũng gợi mở, giải phóng thế giới quan thiết kế của tác giả – một bước tiếp cận hết sức quan trọng trong quá trình sáng tác của kiến trúc sư, cho thấy cách thức tạo hình kiến trúc hướng đến tương lai. Cách thức tiếp cận bằng phương pháp phân tích tổng hợp tài liệu và công trình của KTS. Zaha Hadid cho thấy rõ điều đó. Kết quả thu được những giá trị mới cho sáng tác lý thuyết và thực tế thực hành nghề nghiệp của kiến trúc sư.

Từ khoá: zaha hadid; kiến trúc zaha hadid; chủ nghĩa siêu việt; phong cách giải tỏa kết cấu; bản vẽ; ý tưởng kiến trúc; kiến trúc tham số.

CREATIVE VALUES IN ARCHITECTURE DESIGN OF ARCHITECT ZAHA HADID THROUGH WORKS

Abstract

Studying architectural design drawings and actual buildings of architect Zaha Hadid helps to absorb a lot of value for the designer's architectural composition. Architectural drawings expressing true works of art with pioneering, innovative, creative and enthusiastic spirit have brought new, attractive and impressive architectural works. At the same time, these drawings and actual buildings also suggest and liberate the author's design worldview - a very important step in the architect's creative process, showing how to create future-oriented architecture. Architect Zaha Hadid's approach to synthetic analysis of documents and works clearly shows that. The results obtained new values for the theoretical composition and practical practice of architects.

Keywords: zaha hadid; zaha hadid's architecture; suprematism; deconstructivism; drawings; architectural idea; parametric architecture.

[https://doi.org/10.31814/stce.huce\(nuce\)2022-16\(4V\)-05](https://doi.org/10.31814/stce.huce(nuce)2022-16(4V)-05) © 2022 Trường Đại học Xây dựng Hà Nội (ĐHXDHN)

1. Mở đầu

Nghiên cứu tập trung sử dụng nguồn tài liệu gốc bằng tiếng anh, từ các tác giả uy tín như: Aaron Betsky là một nhà phê bình nghệ thuật, kiến trúc và thiết kế, giám đốc của Trường Kiến trúc & Thiết kế Virginia Tech. Cuốn sách ông viết về các công trình và dự án đã hoàn thành của Zaha Hadid [1]; Todd Gannon – Giáo sư trường kiến trúc Knowlton bang Ohio [2] hay chính KTS. Zaha Hadid và cộng sự thân thiết của bà là KTS. Patrik Schumacher làm đồng tác giả cuốn sách “Tính linh hoạt toàn diện” trong thiết kế với sự hỗ trợ của Trường Đại học Nghệ thuật Ứng dụng Vienna, nơi hai kiến

*Tác giả đại diện. Địa chỉ e-mail: namtg@huce.edu.vn (Nam, T. G.)

trúc sư cùng tham gia giảng dạy [3]. Đồng thời tác giả còn khai thác, tìm hiểu các bài báo khoa học từ nền tảng ResearchGate – Tổ chức cộng đồng chia sẻ các bài báo khoa học lớn ở Châu Âu. Bài nghiên cứu “Tổng quan về Tiểu sử Zaha Hadid: Cái nhìn sâu hơn về Thiết kế Kiến trúc và Kết cấu” của nhà nghiên cứu Omar Al Khatib [4] và bài “Các mẫu hình thức kiến trúc của Zaha Hadid” của nhóm nghiên cứu Amatalraof Abdullah, Dilshan Remaz Ossen & Ismail Bin Said [5] giúp tác giả có cái nhìn tổng quát hơn về tiểu sử cũng như các công trình của Zaha Hadid để thực hiện bài nghiên cứu của mình. Ngoài ra, việc sử dụng nguồn tư liệu về các công trình kiến trúc của Zaha Hadid được công bố đăng tải trên website chính thức của công ty ZHA, đảm bảo tính chính xác của dữ liệu nghiên cứu. Khi nghiên cứu tìm hiểu những tài liệu về KTS. Zaha Hadid ở Việt Nam tác giả thấy rằng những bài báo đó mới đề cập tới việc dịch thuật truyền đạt thông tin liên quan tới những dự án của bà, vì vậy tác giả đã không sử dụng nguồn dữ liệu đó ở trong nghiên cứu này.

Bài nghiên cứu có thể làm tài liệu tham khảo cho sinh viên kiến trúc. Giúp sinh viên hiểu được các giá trị sáng tạo trong quá trình thiết kế kiến trúc của KTS. Zaha Hadid từ các bản vẽ cho đến công trình thực tế. Nhờ đó, phát huy tính sáng tạo nghệ thuật và tính chính xác khoa học trong thiết kế kiến trúc của sinh viên từ khi còn ngồi trên ghế nhà trường.

2. Giới thiệu về KTS. Zaha Hadid

Trong giới kiến trúc sư nói chung và kiến trúc sư là nữ nói riêng, hiếm có kiến trúc sư nào đạt được nhiều thành tích phi thường như KTS. Zaha Hadid. Điều đó thể hiện trong khoảng 10 năm bà đạt được rất nhiều danh hiệu danh giá: Giải thưởng Pritzker Architecture Prize năm 2004 – giải thưởng được coi là giải Nobel của kiến trúc sư và bà là kiến trúc sư nữ đầu tiên đạt được giải thưởng này; Giải thưởng Stirling của Viện Kiến trúc Hoàng gia Anh (RIBA) hai năm liên tiếp 2010 và 2011; Giải thiết kế Bảo tàng của năm 2014; Giải thưởng Praemium Imperiale của Hiệp hội Nghệ thuật Nhật Bản về kiến trúc năm 2009; Huy chương Vàng Hoàng gia về Kiến trúc năm 2016, danh hiệu cao quý nhất của RIBA và rất nhiều giải thưởng khác. Ngoài ra, song song với việc hành nghề cá nhân, Zaha Hadid còn tham gia giảng dạy kiến trúc ở nhiều trường đại học nổi tiếng thế giới, nắm giữ ghế chủ tịch và giáo sư khách mời tại Đại học Harvard, Đại học Yale, Đại học Illinois ở Chicago, Đại học Columbia, Đại học Nghệ thuật Thị giác ở Hamburg và Đại học Nghệ thuật Ứng dụng Ở Vienna.

2.1. Tiểu sử

Zaha Hadid sinh năm 1950 ở Baghdad, Iraq và mất năm 2016 ở Miami, Mỹ. Bà là con gái của cựu bộ trưởng tài chính Iraq, Mohammed Hadid, trong chính phủ của Thủ tướng Abdul Karim Qasim. [6] Zaha Hadid bắt đầu sự nghiệp giáo dục của mình ở Trường Nữ tu Quốc gia Baghdad, tại đây bà học tiểu học và trung học. Thời điểm này thủ đô của Iraq là một thành phố tiến bộ và hội nhập quốc tế, có nhiều ý tưởng mới, nhiều tư tưởng văn hóa khác nhau được du nhập và chia sẻ rộng rãi. Chính hoàn cảnh môi trường này đã tác động đặc biệt trong việc phát triển nhân cách, tài năng và sự đa dạng văn hóa của bà. Năm 1968, Zaha Hadid học ngành toán học tại Đại học American University ở Beirut, Lebanon, sau đó bà mới chuyển đến London vào năm 1972 để theo học kiến trúc tại Hiệp hội Kiến trúc (AA), Anh [7].

Thủ đô nước Anh vào thời điểm này đang đánh mất niềm tin của công chúng vào các thành tựu kỹ thuật. Nhiều dự án quy hoạch đô thị và nhà ở công cộng dự kiến hoàn thành vào những năm 1960 đã thất bại. Do đó, các kiến trúc sư tin rằng kiến trúc có thể được đổi mới hoặc hồi sinh bằng cách xem lại những ý tưởng của quá khứ, có thể được tái tạo và cải tiến bằng cách sử dụng công nghệ hiện đại hoặc tìm kiếm trong quá khứ những gì kiến trúc hiện đại đã để lại phía sau hoặc không được chú

ý. Đây là bầu không khí trong trường của Hiệp hội Kiến trúc và được chứng minh bằng việc các giáo sư của trường đã chấp nhận một số trường phái tư tưởng về kiến trúc mới. Thực tế, việc học của Zaha Hadid bị ảnh hưởng bởi phong trào nghệ thuật tiên phong Nga là Chủ nghĩa siêu việt, một nghệ thuật trừu tượng do họa sĩ người Nga Kazimir Malevich sáng lập. Nghệ thuật này được đặc trưng bởi các hình dạng hình học đơn giản như hình vuông hoặc hình chữ nhật với một số đường cong có màu sắc mạnh mẽ.

Tốt nghiệp năm 1977, Zaha Hadid gia nhập Văn phòng Kiến trúc Metropolitan (OMA), đồng thời cũng giảng dạy tại Hiệp hội Kiến trúc (AA) với các cộng tác viên của OMA là Rem Koolhaas và Elia Zenghelis [6].

2.2. Quá trình hành nghề và các công trình đầu tiên

Vào năm 1979, Zaha Hadid thành lập công ty của riêng mình tại London mang tên Zaha Hadid Architects (ZHA). Các tác phẩm có đặc điểm là trừu tượng, phản trọng lực, phức tạp, phân mảnh và có độ cong tràn đầy năng lượng. Để thể hiện được những điều đó thì việc thực hiện những bản vẽ, đặc biệt trong thời kỳ đầu sáng tác của mình, là những kỹ thuật nghiên cứu quan trọng đối với công việc thiết kế của bà. Zaha Hadid lần đầu tiên được công nhận trên toàn cầu vào năm 1982 khi bà giành chiến thắng trong cuộc thi cho dự án Hong Kong Peak Club, một trung tâm giải trí và thư giãn vào năm 1983.

Tên tuổi của Zaha Hadid được biết nhiều hơn kể từ cuộc Triển lãm về sự hồi tưởng năm 1983 tại Hiệp hội Kiến trúc (AA) ở London, các bản vẽ kiến trúc của Zaha Hadid đã được trưng bày trong các cuộc triển lãm trên toàn thế giới và nhiều tác phẩm được lưu giữ trong các bộ sưu tập quan trọng của bảo tàng [1].

Được biết đến như một kiến trúc sư luôn vượt qua ranh giới của kiến trúc và thiết kế đô thị, công việc của Zaha Hadid là thử nghiệm các khái niệm không gian mới, tăng cường cảnh quan đô thị hiện có, bao gồm tất cả các lĩnh vực thiết kế, từ quy mô lớn đô thị đến đồ đạc nội thất. Sự dũng cảm và tư duy đổi mới sáng tạo đó của bà khiến một thời gian dài những tác phẩm thiết kế chủ yếu nằm trên giấy. Những công trình đầu tiên khẳng định phong cách thiết kế của Zaha Hadid trong thực tế phải kể đến như: Trạm cứu hỏa Vitra (1993), Weil am Rhein, Đức; Khu Mind Zone tại Trung tâm triển lãm Millennium Dome (1998) Greenwich, Anh; Cầu nhảy trượt tuyết (2002) ở Innsbruck, Áo và Trung tâm Nghệ thuật đương đại Rosenthal (2003) ở Cincinnati, Ohio.

2.3. Các giai đoạn và phong cách

Zaha Hadid đã thực hiện hơn 208 dự án tại nhiều quốc gia trên thế giới. Theo cổng thông tin chính thức của Zaha Hadid, tổng số công trình do văn phòng bà thiết kế là 950 tại 44 nước. Những thiết kế này phần lớn đã hoàn thành với hình thức kiến trúc độc đáo và lạ mắt. Sau khi phân loại có thể chia giai đoạn sáng tác của bà thành 3 giai đoạn chính: 1- Giai đoạn đầu từ năm 1976 đến những năm 1990; 2- Giai đoạn 2 từ những năm 1990 đến những năm 2000; 3- Giai đoạn 3 từ những năm 2000 đến năm 2016.

Kết hợp Chủ nghĩa siêu việt Nga và phong cách Giải tỏa kết cấu, xuất hiện vào những năm 1980, Zaha Hadid đã tạo ra một phong cách kiến trúc mới, tiên phong tiếp nối những khao khát đổi mới trong sáng tạo nghệ thuật, thể hiện trong 5 dạng hình thức kiến trúc: 1- Dạng siêu việt; 2- Dạng địa hình; 3- Dạng chất lỏng; 4- Dạng hữu cơ; 5- Dạng tham số. [3–5] Theo thống kê thì dạng hình thức siêu việt chiếm ưu thế về số lượng trong giai đoạn đầu sáng tác của bà, nhưng vào giai đoạn sau hình thức kiến trúc theo dạng tham số chiếm ưu thế hơn. Thể hiện được sự định hình rõ ràng trong phong cách thiết kế và vai trò của công nghệ trong triển khai thiết kế các công trình của Zaha Hadid.

3. Các bản vẽ

Trong các tác phẩm của mình, Zaha Hadid đã tạo nên những bản vẽ kết hợp giữa những suy nghĩ trừu tượng của Chủ nghĩa siêu việt và những mảnh vỡ theo nguyên tắc Giải tỏa kết cấu – sự phân mảnh. Sau đó các ý tưởng trong bản vẽ dần dần được phát triển để trở nên trôi chảy hơn. Trong những bản vẽ đó cho thấy thiết kế kiến trúc đối với Zaha Hadid là một cuộc hành trình phiêu lưu đến những nơi vô định để khám phá và trải nghiệm những không gian và hình thức mới.

Nổi tiếng thế giới bởi những tìm kiếm mang tính tiên phong cho các đề xuất kiến trúc phản ánh cuộc sống hiện đại, Zaha Hadid đã nghiên cứu địa hình trừu tượng cho nhiều dự án của mình: các công trình biến đổi, linh hoạt và biểu cảm gợi lên sự năng động của cuộc sống đô thị hiện đại. Chính vì vậy mà trong các bản vẽ của bà ta thấy sự pha trộn giữa thể hiện lãng mạn của Chủ nghĩa lập thể và biểu hiện tương lai của năng lượng động.

Khi tìm hiểu những bản vẽ của Zaha Hadid có thể giúp mở rộng sự hiểu biết của chúng ta trong lĩnh vực kiến trúc thông qua các hình vẽ trừu tượng ba chiều, có cái nhìn mới về thế giới và đặt câu hỏi về những hạn chế vật chất của thiết kế, đồng thời cho thấy nền tảng sáng tạo vô bờ bến trong sự nghiệp của bà.

Ngay từ khi bắt đầu sự nghiệp, Zaha Hadid đã chịu ảnh hưởng bởi nghệ sĩ Kazimir Malevich, hướng bà tới sử dụng sơn dầu như một công cụ để khám phá kiến trúc. Trong những năm 1980, trước khi Zaha hiện thực hóa bất kỳ tác phẩm nào của mình, bà đã phải đối mặt với nhiều năm thiết kế kiến trúc mang nhiều tính lý thuyết. Bà đã tạo ra tiền lệ cho toàn bộ sự nghiệp của mình với những khám phá này, sau đó được sử dụng dưới dạng tư liệu trong các tác phẩm thực tế.

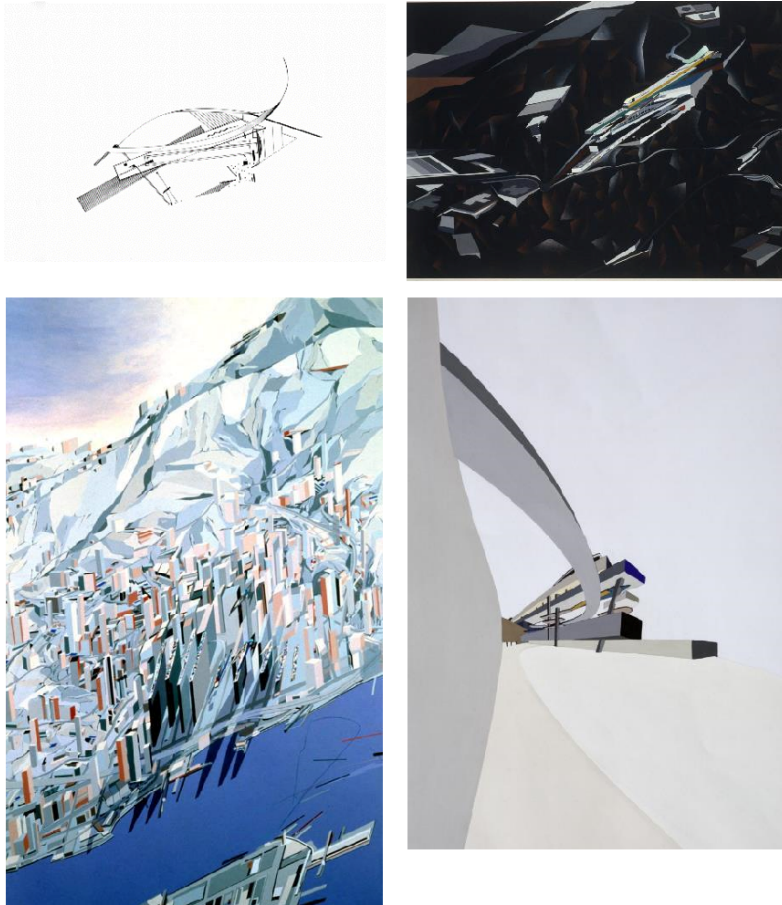
3.1. Bản vẽ công trình bằng tay

Khi bắt đầu thực hiện các dự án, Zaha Hadid muốn đưa vào bản vẽ tư tưởng của mình, đó là sự đam mê trừu tượng dẫn đến các cấu trúc phân mảnh phức tạp, thoát ra khỏi những giáo điều khuôn mẫu nhất định về kiến trúc.

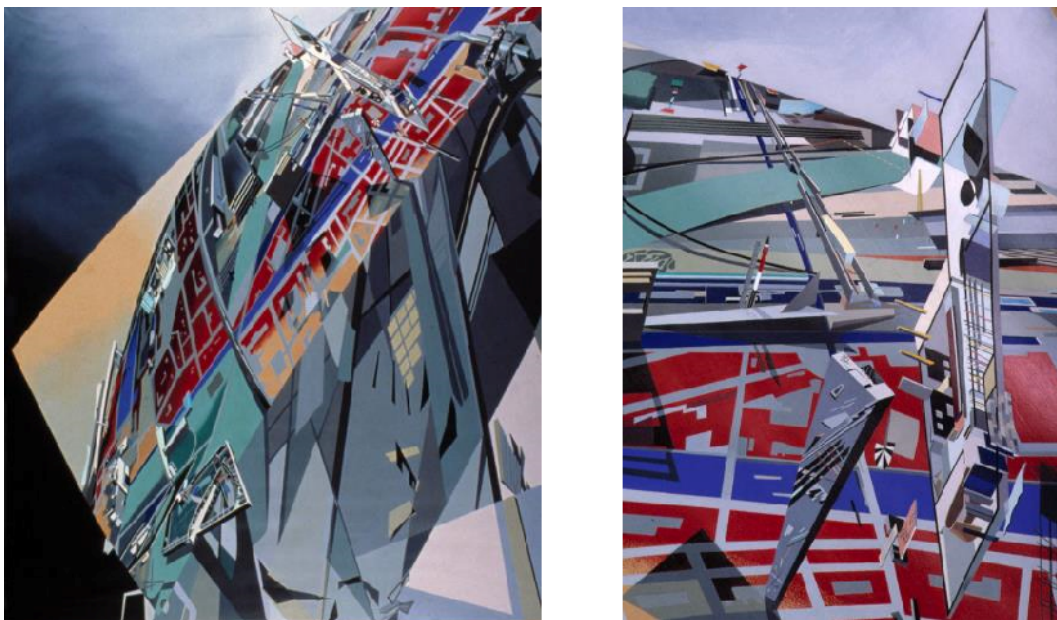
Zaha Hadid thực hiện các bản vẽ của mình cùng các bài tiểu luận ở tầm đô thị vĩ mô, khám phá các đề xuất cho các mặt bằng tổng thể và các hình thức kết nối giữa các thành phố. Trong các bức tranh *The Peak* (Đỉnh cao) của mình, bà đã đề xuất một cột mốc như một sự nghỉ ngơi khỏi sự tắc nghẽn và đông đúc của Hồng Kông, được dựng như một ngọn núi nhân tạo. Các không gian dưới lòng đất được triển khai, các mặt bằng ngang đặc biệt và các khoảng trống là nơi tổ chức các hoạt động khác nhau của câu lạc bộ, trên một địa hình độc đáo, tượng trưng cho cuộc sống thượng lưu (Hình 1) [8, 9].

Trong tác phẩm “Thế giới (89 độ)” (Hình 2), người xem có thể khám phá nhiều khả năng của các công nghệ mới và tác động của chúng đối với thiết kế kiến trúc, Zaha Hadid đã tạo ra một tác phẩm trừu tượng, gần giống như một góc nhìn từ vệ tinh về thế giới, sau khoảng thời gian làm việc 7 năm ở Hiệp hội kiến trúc Anh (AA). Trong bức vẽ ta sẽ thấy bà chỉ sử dụng các góc nhọn mang lại sự năng động cho tầm nhìn, mặt bằng bị vượt qua bởi một đường chân trời cong rộng, chuyển động của nó thể hiện sự thay đổi liên tục trong lối sống đương đại. Cấu trúc này cho thấy nhu cầu tái phát triển và mở rộng các thử nghiệm của bà với chủ nghĩa hiện đại chưa được kiểm chứng [10].

Trong trường hợp của dự án *Grand buildings Trafalgar Square*, Zaha Hadid cũng đã sử dụng phương pháp nghiên cứu đồ họa này để suy nghĩ lại về các không gian đô thị hiện có. Trong bức vẽ, thể hiện nhu cầu của các cuộc hội họp công cộng truyền thống tại quảng trường nổi tiếng nhất của London, bà đã thiết kế các tòa nhà cao tầng với sân thượng được đề xuất là không gian công cộng, nơi có chiều cao sẽ tương ứng với các địa danh khác nhau trong thành phố. [11] Việc đó giúp nâng cao giá trị tính năng động của cảnh quan đô thị. Bên trên các khối cao tầng mảnh mai, bên dưới là một

Hình 1. The Peak (Hong Kong Club), 1982-1983 [9]

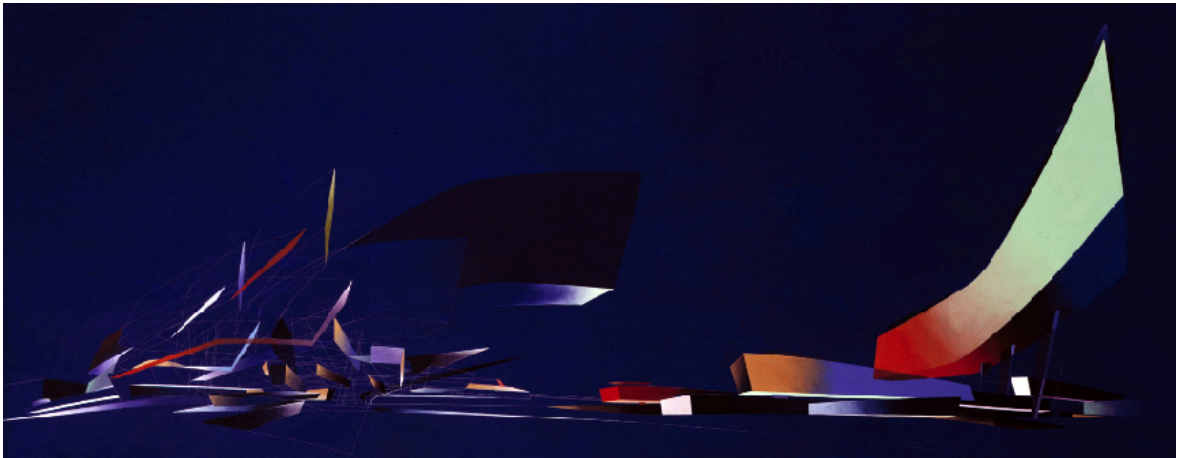
Hình 2. The World (89 Degrees), 1983 [10]

sảnh kinh doanh mua sắm uốn cong chuyển động lên từ dưới mặt đất đến một sân thượng công cộng có tầm nhìn ra toàn cảnh thành phố (Hình 3).

Hình 3. Grand Buildings Trafalgar Square, 1985 [11]

Khi tham gia một cuộc thi công khai về thiết kế quy hoạch phát triển đô thị ở Tây Berlin, trong dự án Victoria City Aerial (Hình 4), Zaha Hadid đã can thiệp vào bối cảnh đô thị được tổ chức xung quanh các hành lang không gian, hình thành ở các tầng cao khác nhau để đưa các chức năng thương mại, kinh doanh, dịch vụ khách sạn và văn hóa vào khu vực này. Bố cục sắp xếp các công trình này theo dạng tấm [12].

Hình 4. Victoria City Aerial, 1988 [12]

Năm 1992, Zaha Hadid được kêu gọi tham gia xây dựng một bộ sưu tập tranh và bản vẽ cho “The Great Utopia” – một cuộc triển lãm về Chủ nghĩa kết cấu Nga tại bảo tàng Guggenheim ở New York (Hình 5). Ngoài việc thử nghiệm các tác phẩm tái tạo của các nghệ sĩ Nga khác như Kazimir Malevich, bà nhận ra một cách giải thích về Đài tưởng niệm Quốc tế thứ ba của Vladimir Tatlin (1919-1920) [8].

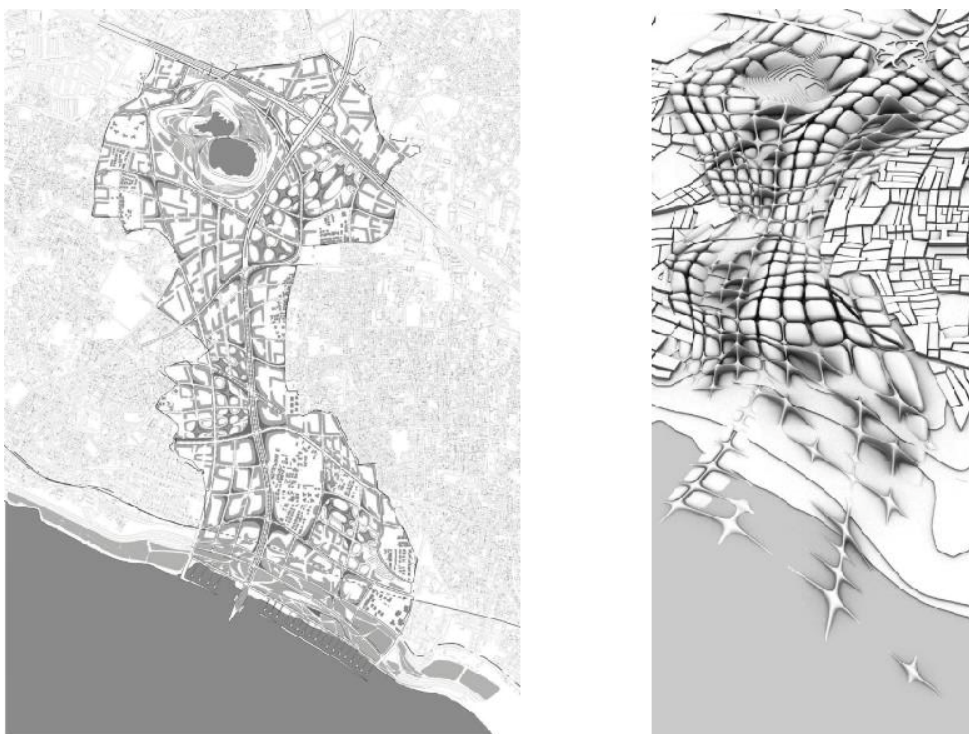
Công cuộc vẽ tay của Zaha Hadid thể hiện tập trung trong giai đoạn đầu thiết kế, đưa đến những cấu trúc giải thoát khỏi trọng lượng, chúng trở nên năng động và mượt mà, trở thành các khái niệm hoàn hảo cho thiết kế kiến trúc định hình phong cách của bà.

Hình 5. Great Utopias, 1992 [8]

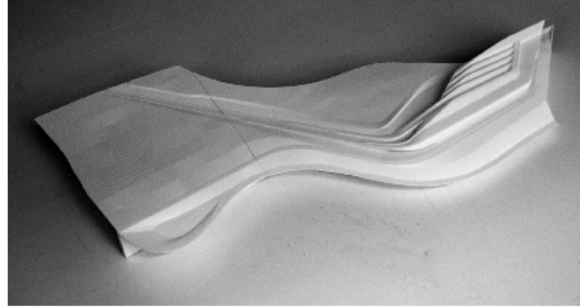
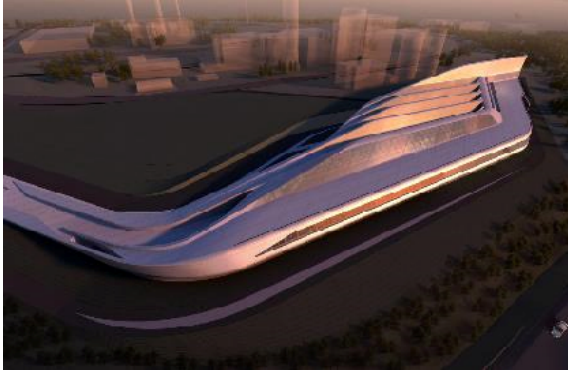
3.2. Bản vẽ công trình bằng máy tính

Quy hoạch tổng thể Kartal Masterplan là một phương án tham gia cuộc thi năm 2006 cho một khu trung tâm, khu ở, khu thương mại và mạng lưới giao thông mới cách thành phố Istanbul khoảng 25 km về phía đông nam. Phương án này được Zaha Hadid thiết kế theo dạng tham số (Hình 6) [13].

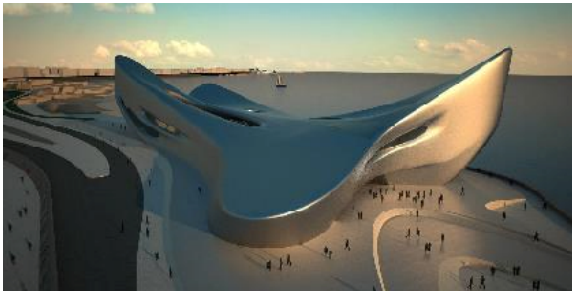
Hình 6. Kartal Masterplan, 2006 [13]

Các đường hiện trạng và cơ sở hạ tầng hiện có đóng vai trò là một tập hợp tạo hình thức địa hình chính cho Tòa nhà nghiên cứu mới tại Đại học RWTH (Hình 7) – hình thành lên một cấu trúc hoạt động cộng sinh với các yếu tố nhân tạo và tự nhiên bao quanh nó. Một cấu trúc khai thác năng lượng tái tạo để tạo ra nhiều năng lượng hơn mức tiêu thụ [14].

Hình 7. E.ON Energy Research Department, 2006-2010 [14]

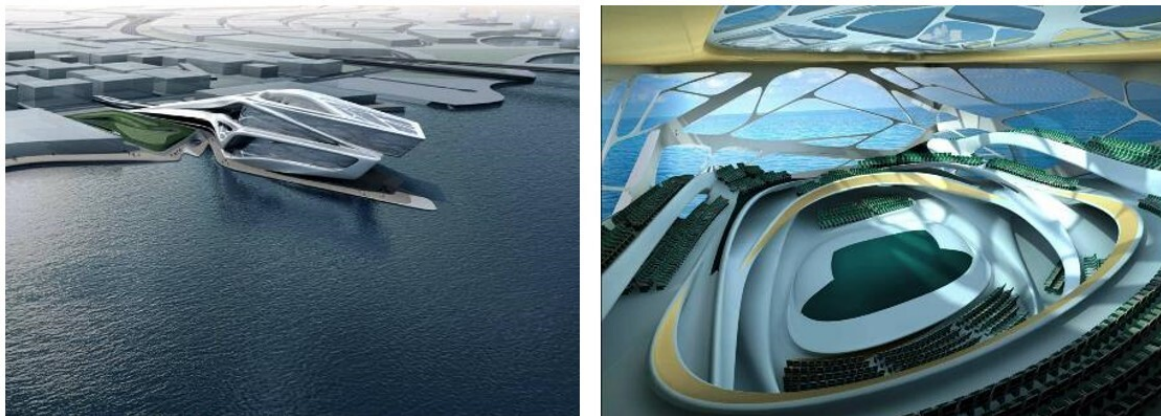
Nằm trên một eo biển hẹp, ngăn cách lục địa Ý với Sicily, bảo tàng Regium Waterfront Museum là điểm nhấn của thành phố Reggio Calabria – thủ đô văn hóa Địa Trung Hải (Hình 8). Zaha Hadid lấy cảm hứng từ sự đối xứng xuyên tâm của sao biển, cấu trúc hữu cơ của bảo tàng và trung tâm biểu diễn nghệ thuật, xuất hiện như một ngọn hải đăng có thể nhìn thấy từ đất liền và biển [15].

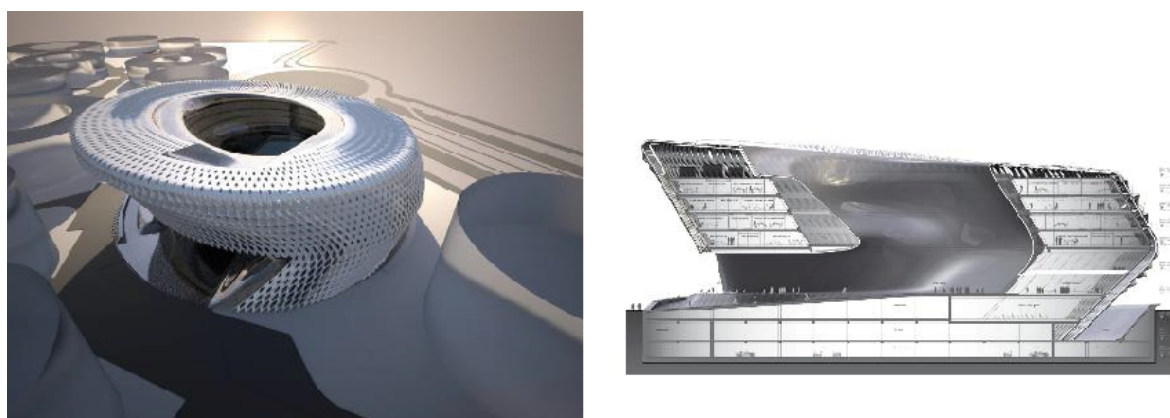
Hình 8. Regium Waterfront Museum, 2007 [15]

Dự án Abu Dhabi Performing arts Centre [16]: Một trung tâm biểu diễn nghệ thuật mới có năm nhà hát, phòng ca nhạc, phòng hòa nhạc và nhà hát opera - được hình thành như một hình thức điêu khắc, nổi lên một cách tự nhiên từ giao lộ của những con đường dành cho người đi bộ trong khu văn hóa mới - ý tưởng một sinh vật đang phát triển lan rộng qua các nhánh liên tiếp tạo thành cấu trúc giống như hình thành trái cây trên cây nho (Hình 9).

Dự án Madrid Civil Courts of Justice (Hình 10): Các ngã rẽ kiến tạo mềm mại, năng động thiết lập Tòa án dân sự mới như một điểm mấu chốt cho quy hoạch tổng thể đô thị. Sự thay đổi theo tham số chiều ngang về khối lượng tạo ra tính đàn hồi, thu hút du khách đến một cấu trúc nổi trên mặt đất. Các tấm kim loại chuyển dịch làm sinh động mặt tiền. Một giếng trời hình xoắn ốc trong những đường cong quanh sân chung [17].

Hình 9. Abu Dhabi Performing arts Centre, 2007 [16]

Hình 10. Madrid Civil Courts of Justice, 2007 [17]

Bảo tàng và trung tâm văn hóa Proposed Museum of Vilnius mới nổi lên trái ngược với những cao ốc thẳng đứng xung quanh - dường như bất chấp trọng lực khi nó như đang lơ lửng trên mặt đất. Những đường cong, chiều dài của nó tạo ra một tòa nhà có tính linh hoạt, vận tốc và độ sáng cường đại mà trong đó du khách có thể thử nghiệm khái niệm về phòng trưng bày của bảo tàng mới (Hình 11) [18].

Hình 11. Proposed Museum of Vilnius, 2007 [18]

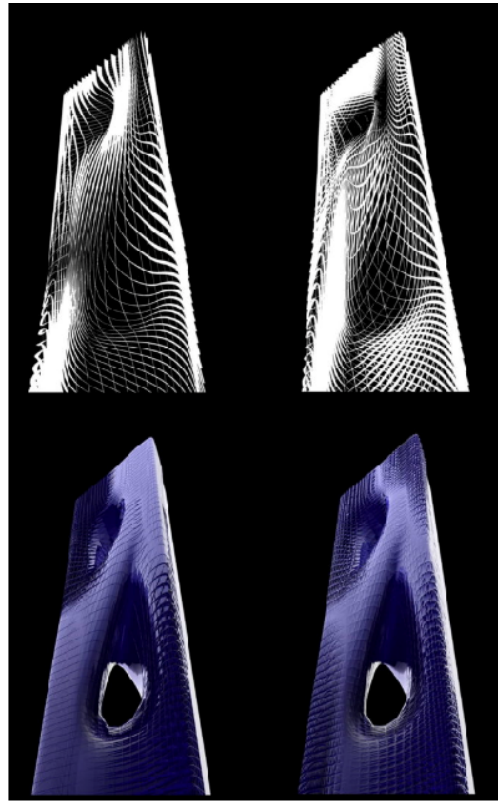
Cairo Expo City: Các hình ảnh hợp lưu tự nhiên của đồng bằng sông Nile truyền cảm hứng cho đề xuất của chúng tôi về một thành phố triển lãm và hội nghị cho Cairo: với một “dòng sông” trung

tâm và các nhánh sông mở rộng được khám phá để xác định không gian lưu thông theo đặc tính dạng chảy. Bản chất của các tòa nhà cụm là mỗi tòa nhà đều có hình khối riêng, nhưng tất cả đều liên quan đến một không gian có tầm nhìn tổng thể (Hình 12) [19].

Hình 12. Cairo Expo City, 2009 [19]

Xóa nhòa ranh giới giữa công trình và cảnh quan, công trình Sunrise Tower chứa đựng năm yếu tố chức năng là khu dân cư, khách sạn, văn phòng, khu bán lẻ, bãi đậu xe. Một hình khối cực kỳ linh hoạt, sử dụng các nguyên tắc thiết kế lưới tham số, cảnh quan thẳng đứng - 280 m, với 66 tầng tổ chức linh hoạt với hai lỗ mở, có thể thay đổi để đáp ứng các nhu cầu phát triển được đặt ra theo thời gian (Hình 13) [20].

Hình 13. Sunrise Tower, 2009 [20]

Sân vận động Japan National Stadium mới không chỉ là một cơ sở thể thao lớn được thiết kế theo các thông số kỹ thuật và yêu cầu chức năng cao nhất (Hình 14). Nó là một điểm nhấn mới mẻ của thành phố, cũng như đầu mối đô thị giúp tăng cường và điều chỉnh mọi di chuyển qua địa điểm từ các hướng và điểm tiếp cận khác nhau. Các kết nối mặt đất với trên cao điều chỉnh dòng người qua địa điểm, tạo thành các dạng hình học của tòa nhà một cách hiệu quả [21].

Hình 14. Japan National Stadium, 2012 [21]

Zaha Hadid đã sử dụng hội họa như một phần trong quá trình sáng tạo kiến trúc rộng lớn và sâu sắc của mình, từ những ngày còn là sinh viên đến giai đoạn sau này khi đã trở thành kiến trúc sư. Bà không ngừng thử nghiệm là điều mà những nhà thiết kế nên học hỏi từ Zaha Hadid. Mặc dù vẽ tranh trong suốt sự nghiệp và tổ chức nhiều triển lãm, bà chưa bao giờ chấp nhận định nghĩa xác định thể nào là nghệ sĩ, vì tất cả các khám phá đồ họa của bà là một phần của cuộc thám hiểm kiến trúc đang diễn ra: sử dụng sự linh hoạt vốn có trong nghệ thuật để tự do đi sâu vào thử nghiệm của một kiến trúc sư. Cùng với những công cụ vẽ máy bởi những tiến bộ của khoa học công nghệ trong giai đoạn những năm 2000 đến 2016, đã giúp Zaha Hadid tính toán được những mô hình cụ thể, từ đó các dự án trở nên hoàn chỉnh và thực tế hơn.

4. Các công trình thực tế

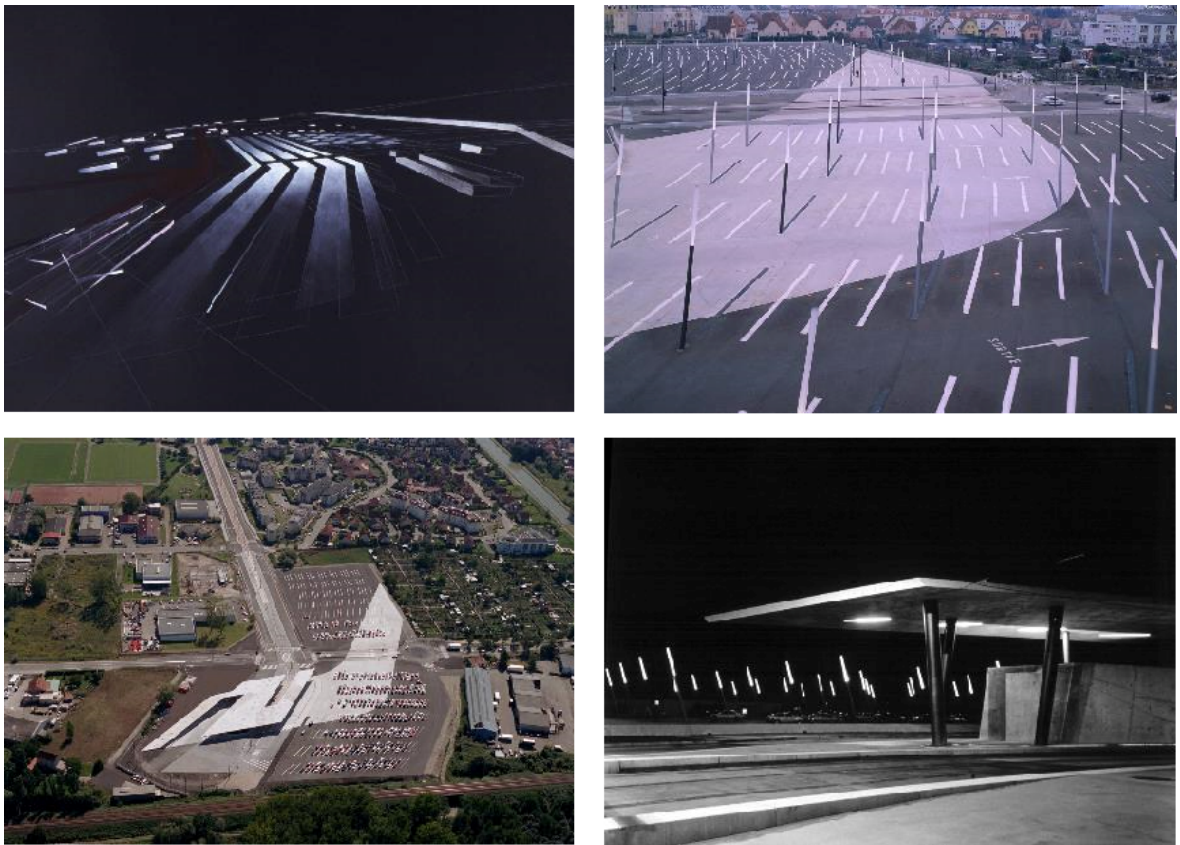

Hình 15. Vitra Fire Station, 1993 [22]

Giai đoạn cuối TK XX – đầu TK XXI, Zaha Hadid nhận được nhiều đơn đặt hàng hàng hơn, bà có cơ hội để thử nghiệm các hình thức kiến trúc mới của mình không chỉ với Chủ nghĩa siêu việt và Giải tỏa kết cấu, mà còn là hình thức địa hình, dạng chảy chất lỏng và dạng tham số.

- Vitra Fire Station, 1989-1993: Trong các nghiên cứu của mình qua các bản vẽ cho Trạm cứu hỏa Vitra (Hình 15), các bức tranh của Zaha Hadid đã hiện thực hóa và đóng băng chuyển động của công trình, lần theo dấu vết của những bức tường mới và liên kết với nhau, tạo cảm giác hồi hộp như trước khi chuyển động sắp xảy ra – cảnh báo cấu trúc sẽ hoạt động bất cứ lúc nào. Trạm cứu hỏa là điểm nhấn cuối cùng cho các tòa nhà của khu nhà máy [22].

- Terminus Multimodal Hoenheim Nord, 1998-2001: Nhà ga và bến xe Bắc thành phố – Terminus Multimodal Hoenheim Nord, sử dụng các đường xiên trùng lặp, tạo ra sự chuyển động tràn đầy năng lượng của ô tô, tàu điện, xe đạp và người đi bộ. Chúng kết hợp với nhau tạo ra sự chuyển động liên tục nhưng vẫn được phân định rõ ràng: Trong bãi đậu xe, vạch sần và cột đèn phân định “khoảng sân mang sức hút từ trường” (Hình 16) [2, 23].

Hình 16. Terminus Multimodal Hoenheim Nord, 1998-2001 [23]

- MAXXI museum of contemporary art and architecture, 1998-2009: Bảo tàng nghệ thuật và kiến trúc đương đại MAXXI đưa ta đến thừa nhận khái niệm bảo tàng là một loại hình các tòa nhà mà tất cả mọi người đều có thể tiếp cận được, không có ranh giới chắc chắn giữa những gì thuộc phạm vi và không thuộc phạm vi. Bảo tàng mới này mang hình thức của những đường hợp lưu: Những bức tường giao nhau và ngăn cách để tạo ra không gian bên trong và bên ngoài (Hình 17) [24].

Hình 17. MAXXI museum of contemporary art and architecture, 1998-2009 [24]

- Maritime Terminal, 2000-2016: Được khánh thành vào ngày 25 tháng 4 năm 2016, nhà ga hàng hải Maritime Terminal Salerno mới của Zaha Hadid, theo phong cách hữu cơ, là một phần không thể thiếu trong quy hoạch đô thị của thành phố (Hình 18). Được bắt đầu bởi thị trường Vincenzo De Luca, hiện là thống đốc của vùng Campania, và được tiếp tục dưới thời thị trường Vincenzo Napoli hiện tại. [25] Kế hoạch năm 1993 cho Salerno nhằm mục tiêu phát triển các dự án và chương trình thiết yếu để tái tạo xã hội, kinh tế và môi trường của thành phố. Năm 1993, Zaha Hadid đã giành chiến thắng trong cuộc thi quốc tế năm 2000 để thiết kế nhà ga mới này.

Hình 18. Maritime Terminal, 2000-2016 [25]

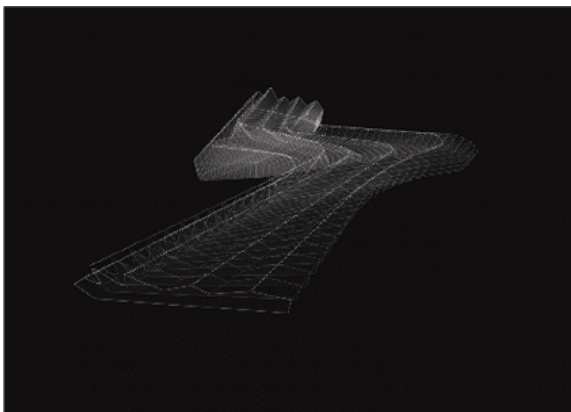
- Napoli Afragola High-Speed Train Station, 2003-2017: Giai đoạn đầu tiên của ga Napoli Afragola - cửa ngõ mới vào phía nam nước Ý - đã được khánh thành bởi thủ tướng Paolo Gentiloni (Hình 19). Nhà ga mới tại Napoli Afragola được thiết kế theo dạng chất lỏng, công trình là một trong những ga trung chuyển chính của miền Nam nước Ý phục vụ bốn tuyến tốc độ cao liên thành phố, ba tuyến liên vùng và một tuyến đi lại địa phương [26].

Hình 19. Napoli Afragola High-Speed Train Station, 2003-2017 [26]

Ngoài các dịch vụ đường sắt cao tốc đã được lên kế hoạch kết nối Bari và Reggio Calabria với phía bắc của Ý và châu Âu, đến năm 2022 cơ sở hạ tầng đường sắt mới sẽ tạo ra một trung tâm quan trọng tại Napoli Afragola phục vụ toàn bộ khu vực Campania, bằng cách tích hợp việc mở rộng phía nam của mạng lưới đường sắt cao tốc Ý với tuyến Napoli Cancellò và phần mở rộng đường sắt đi Circumvesuviana.

- Glasgow riverside museum of transport, 2004-2011: Bảo tàng hình thành từ một dải dòn cong địa hình ở giữa và mở ở cả hai đầu, đường viền của nó bao quanh một con sóng hoặc nếp gấp, chảy từ thành phố đến bờ sông, tượng trưng cho mối quan hệ năng động giữa Glasgow và ngôi nhà đóng tàu, đi biển và nền công nghiệp bên sông Clyde. Mặt tiền toàn bằng kính trong suốt cho phép ánh sáng tràn ngập khắp không gian triển lãm chính của bảo tàng (Hình 20) [27].

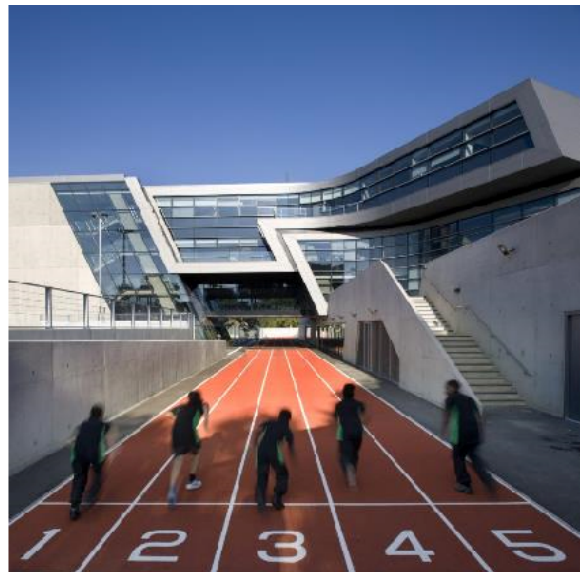
Hình 20. Glasgow riverside museum of transport, 2004-2011 [27]

- London Aquatics Centre, 2005-2011: Một ý tưởng lấy cảm hứng từ hình học chuyển động của nước tạo ra không gian và môi trường xung quanh đồng điệu với cảnh quan dòng sông của Olympic Park (Hình 21). Một mái nhà nhấp nhô quét lên từ mặt đất như một làn sóng bao quanh các hồ bơi của Trung tâm với hình dáng hợp nhất của nó [28].

Hình 21. London Aquatics Centre, 2005-2011 [28]

- Evelyn Grace Academy, 2006-2010: Một cơ hội để mở rộng sự đa dạng giáo dục của khu vực London năng động và lịch sử. Tuân theo nguyên tắc “trường học trong trường học”, thiết kế tạo ra các mô hình phân chia tự nhiên trong các không gian chức năng. Điều đó mang lại cho mỗi trường trong số bốn trường nhỏ hơn một bản sắc riêng biệt, cả bên trong và bên ngoài (Hình 22) [29].

Hình 22. Evelyn Grace Academy, 2006-2010 [29]

- Heydar Aliyev Center, 2007-2012: Là một phần của Liên Xô cũ, đô thị và kiến trúc của Baku, thủ đô của Azerbaijan trên bờ biển phía Tây của biển Caspi, chịu ảnh hưởng sâu sắc bởi quy hoạch của thời kỳ đó. Kể từ khi độc lập vào năm 1991, Azerbaijan đã đầu tư rất nhiều vào việc hiện đại hóa và phát triển cơ sở hạ tầng và kiến trúc của Baku trên cơ sở di sản của Chủ nghĩa hiện đại Xô viết chuẩn mực. Zaha Hadid được bổ nhiệm làm kiến trúc sư thiết kế của Trung tâm Heydar Aliyev sau một cuộc thi vào năm 2007 (Hình 23). Trung tâm được thiết kế để trở thành tòa nhà chính cho các chương trình văn hóa của quốc gia, phá vỡ kiến trúc Liên Xô cứng nhắc và thường hoành tráng vốn rất thịnh hành ở Baku. Thay vào đó, công trình nằm trong không gian địa hình nổi bật, thể hiện mong muốn văn hóa Azeri và sự lạc quan của một quốc gia hướng tới tương lai [30].

Hình 23. Heydar Aliyev Center, 2007-2012 [30]

- Eli and Edythe Broad Art Museum, 2007-2012: Bảo tàng được thiết kế mở rộng nhiều kết nối tuần hoàn và kết nối thị giác, điều này xác định địa hình xung quanh của nó. [31] Đặc điểm tự hình thành bằng cách mở rộng và gấp các kết nối này thông qua một loạt nếp gấp, tạo ra một cấu trúc không gian thay đổi khi du khách di chuyển qua hay đi qua nó. Kết quả là thu hút sự tò mò nhưng chưa bao giờ đầy đủ, thúc đẩy khám phá nội dung của nó. Hình ảnh đồ họa xây dựng phương án bởi các đường chéo xiên, đan xen, liên kết tạo ấn tượng lớn cho người xem (Hình 24).

Hình 24. Eli and Edythe Broad Art Museum, 2007-2012 [31]

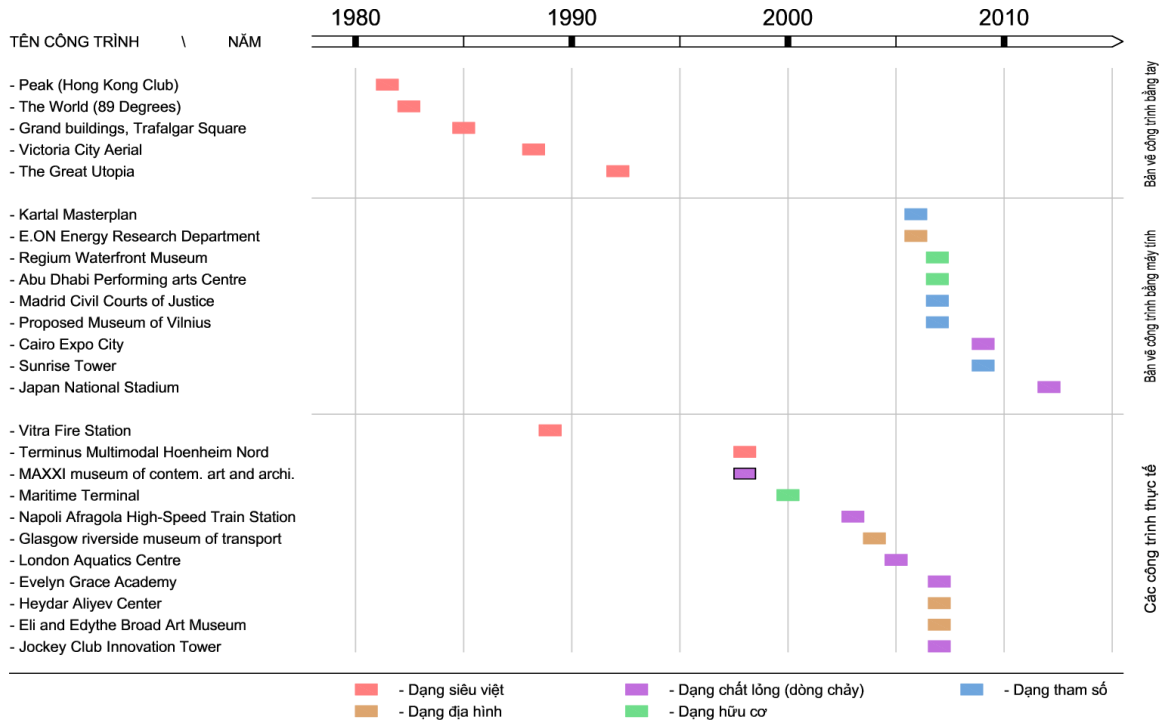
- Jockey Club Innovation Tower, 2007-2014: Tháp Sáng tạo Cầu lạc bộ Jockey (JCIT) là nơi đặt Trường Thiết kế của Đại học Bách khoa Hong Kong (PolyU) và Viện Thiết kế Jockey Club về Đổi mới xã hội (Hình 25). Đây là công trình đặc sắc của Zaha Hadid với một khối cấu trúc linh hoạt và giải pháp mặt tiền hiệu quả, ấn tượng. [32] Không gian bên trong được tổ chức năng động và linh hoạt. Dự án là cơ hội cho Zaha Hadid trở lại Hong Kong thực hiện những ý tưởng còn dang dở của mình.

Hình 25. Jockey Club Innovation Tower, 2007-2014 [32]

Thực tế các công trình khẳng định diện mạo của ý tưởng kiến trúc Zaha Hadid. Ở đó là các hình thức thiết kế linh hoạt với giai đoạn đầu khẳng định bởi nhiều hình dạng phân mảnh, sắc nhọn và gãy khúc, giai đoạn sau với những đường cong mềm mại, không gian trong sáng rõ ràng, sử dụng màu trắng, màu nhạt sang trọng, tô điểm bởi những mảng tối làm điểm nhấn như cầu thang, lối đi hay cột thép v.v. (Bảng 1).

Bảng 1. Tổng hợp các công trình theo cấu trúc bản vẽ bằng tay, bằng máy tính, công trình đã được xây dựng, tham chiếu theo năm và dạng hình thức kiến trúc

5. Những giá trị sáng tạo trong thiết kế kiến trúc của KTS. Zaha Hadid

- *Giá trị đổi mới, tiên phong, khẳng định con đường đi đúng đắn trong sự nghiệp kiến trúc sư của mình*

Tư duy thiết kế từ những bản vẽ bởi ảnh hưởng của Chủ nghĩa siêu việt Nga và Chủ nghĩa giải tỏa kết cấu giúp Zaha Hadid có cái nhìn khác với những công trình của mình, dù thực tế điều đó ban đầu khó được chấp nhận. Nhưng nó giúp Zaha Hadid thay đổi được những quan niệm sáng tác thông thường, hướng kiến trúc tối tương lai gần hơn với con người. Phần lớn không gian cảnh quan công trình trong dự án mà bà thiết kế đều đem đến sự mới lạ, hấp dẫn, đi đầu, dễ nhận thấy những hình thức khác biệt sáng tạo. Những điều này làm nổi bật giá trị công trình của bà, không chỉ trong thiết kế những không gian lớn, không gian chức năng sử dụng mà còn trong thiết kế nội thất và đồ đạc.

- *Giá trị trong việc liên kết hội họa, khoa học kỹ thuật, con người và môi trường với công trình kiến trúc*

Zaha Hadid không chỉ thành công trong kiến trúc, bà còn có những bộ thiết kế vẽ tay và vẽ máy được trình bày trong các cuộc triển lãm lớn trên thế giới. Giúp người xem nói chung và kiến trúc sư nói riêng hiểu được con đường sáng tác của bà. Nhờ đó những sáng tác của bà vượt lên khỏi những quy luật vật lý thông thường, tạo ra những góc nhọn và đường cong khác thường. Chúng ta sẽ cảm nhận thấy nhiều điều phi lý, nhưng đối với Zaha Hadid thì sự tiệm cận giữa nghệ thuật, công nghệ kỹ thuật và con người đã đạt được mức hoàn mỹ.

Những tính toán môi trường trong dạng thức chảy lỏng, những con số trong dạng thức tham số hay dạng thức địa hình đều gắn kết công trình – môi trường tự nhiên nhân tạo với con người, mà con người nằm trong môi trường sống của tự nhiên, tuy hài hòa, nhưng vẫn nổi bật.

- Giá trị định hướng sự phát triển kiến trúc

Kiến trúc của Zaha Hadid đặc biệt nổi bật, giá trị đó được khẳng định qua rất nhiều giải thưởng cao quý của bà (thống kê đến năm 2012 là 93 giải). Kiến trúc đó biểu đạt ngôn ngữ thông qua 5 hình thức rõ ràng là dạng siêu việt, dạng địa hình, dạng chất lỏng, dạng hữu cơ và cuối cùng là dạng tham số. Ảnh hưởng tới các thể hệ sinh viên kiến trúc thông qua học thuật và giảng dạy ở các trường uy tín trên thế giới. Ảnh hưởng tới các kiến trúc sư trẻ trên con đường đi tìm tòi phong cách thiết kế cho riêng mình. Đặc biệt ảnh hưởng tới dòng chảy chung của sự phát triển kiến trúc trong tương lai.

6. Kết luận

Sự phát triển khoa học công nghệ, trong đó là công nghệ máy tính giúp Zaha Hadid có điều kiện hoàn thiện hơn những bản vẽ thử nghiệm của mình. Những công trình sau này thấy rõ việc tập trung vào hình thức tham số và dạng chất lỏng là chủ yếu. Điều đó không hề phủ nhận vai trò của những bản vẽ tay, mà chỉ là bước chuyển đổi quan trọng của các công cụ hỗ trợ tư duy sáng tác. Chính điều đó đã giúp Zaha Hadid có được nhiều công trình để đời mang tầm cỡ thế giới và đạt được nhiều giải thưởng lớn mà bất cứ kiến trúc sư nào trên thế giới đều mơ ước.

Những giá trị về thiết kế kiến trúc qua những bản vẽ và công trình thực tế của Zaha Hadid cho thấy một sự đột phá, tiến bộ, tiên phong mà trong lịch sử hiếm khi có được thành công khi tác giả còn sống là điều đầu tiên cần nhắc tới. Tiếp theo là sự vượt qua các giới hạn vật chất thường thấy của tự nhiên và con người để đưa nghệ thuật tới với công nghệ, nhờ đó Zaha Hadid thực hiện mục tiêu đưa con người tới tự nhiên. Những giá trị đó đã và đang ảnh hưởng tới kiến trúc thế giới mang tính định hướng mở ra một trào lưu mới, điều này vô cùng quan trọng trong sự phát triển của kiến trúc trong tương lai, mà chỉ có kiến trúc sư thiên tài như Zaha Hadid mới có thể nắm bắt được.

Tài liệu tham khảo

- [1] Hadid, Z., Betsky, A. (1998). *Zaha Hadid - The complete building & projects*. Thames & Hudson, London.
- [2] Gannon, T. (2006). *Zaha Hadid: BMW Central Building*. Princeton Architectural Press, New York.
- [3] Institute of Architecture, Zaha Hadid and Patrik Schumacher (2011). *Total fluidity - Studio Zaha Hadid*. Holzhausen Druck GmbH, Austria.
- [4] Khatib, O. A. (2019). [An Overview of Zaha Hadid Biography: a closer look at Architectural and Structural Designs](#). *Current Trends in Civil & Structural Engineering*, 4(4).
- [5] Amatalraof Abdullah, Said, I. B., Dilshan Remaz Ossen (2016). *Zaha Hadid's Architectural Form Patterns*. Researchgate.
- [6] Britannica. *Zaha Hadid - British architect*. Visited on July, 2022.
- [7] Pritzker Architecture Prize. *Zaha Hadid (1950-2016)*. Visited on May, 2022.
- [8] ArchDaily. *The Creative Process of Zaha Hadid, As Revealed Through Her Paintings*. Visited on April, 2022.
- [9] Hadid, Z. *Peak (Hong Kong Club)*. Visited on July, 2022.
- [10] Hadid, Z. *The World (89 Degrees)*. Visited on July, 2022.
- [11] Hadid, Z. *Grand buildings, Trafalgar Square*. Visited on July, 2022.
- [12] Hadid, Z. *Victoria City Aerial*. Visited on July, 2022.
- [13] Hadid, Z. *Kartal Masterplan*. Visited on July, 2022.

- [14] Hadid, Z. *E.ON Energy Research Department*. Visited on July, 2022.
- [15] Hadid, Z. *Regium Waterfront Museum*. Visited on July, 2022.
- [16] Hadid, Z. *Abu Dhabi Performing arts Centre*. Visited on July, 2022.
- [17] Hadid, Z. *Madrid Civil Courts of Justice*. Visited on July, 2022.
- [18] Hadid, Z. *Proposed Museum of Vilnius*. Visited on July, 2022.
- [19] Hadid, Z. *Cairo Expo City*. Visited on July, 2022.
- [20] Hadid, Z. *Sunrise Tower*. Visited on July, 2022.
- [21] Hadid, Z. *Japan National Stadium*. Visited on July, 2022.
- [22] Hadid, Z. *Vitra Fire Station*. Visited on July, 2022.
- [23] Hadid, Z. *Terminus Multimodal Hoenheim Nord*. Visited on July, 2022.
- [24] Hadid, Z. *MAXXI museum of contemporary art and architecture*. Visited on July, 2022.
- [25] Hadid, Z. *Maritime Terminal*. Visited on July, 2022.
- [26] Hadid, Z. *Napoli Afragola High-Speed Train Station*. Visited on July, 2022.
- [27] Hadid, Z. *Glasgow riverside museum of transport*. Visited on July, 2022.
- [28] Hadid, Z. *London Aquatics Centre*. Visited on July, 2022.
- [29] Hadid, Z. *Evelyn Grace Academy*. Visited on July, 2022.
- [30] Hadid, Z. *Heydar Aliyev Center*. Visited on July, 2022.
- [31] Hadid, Z. *Eli and Edythe Broad Art Museum*. Visited on July, 2022.
- [32] Hadid, Z. *Hockey Club Innovation Tower*. Visited on July, 2022.